

TEMA 3: ISKUSTVA U IZRADI PROSTORNIH I URBANISTIČKIH PLANOVA I STUDIJA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Podtema: Inovacije i alternativni pristupi planiranju i uređenju prostora i zaštite životne sredine

IMPLEMENTACIJA PROSTORNIH REŠENJA IZ STUDIJE PROSTORNE DIFERENCIJACIJE ŽIVOTNE SREDINE NA TERITORIJI AP VOJVODINE U PLANSKOJ DOKUMENTACIJI

dr Tamara Zelenović Vasiljević, Tanja Topo, master dipl. inž.zaš.živ.sredine

Abstrakt

Studija prostorne diferencijacije na teritoriji AP Vojvodine sa identifikacijom najugroženijih lokaliteta dala je jedinstveni pregled teritorije cele Pokrajine sa aspekta zaštite životne sredine. Zahvaljujući holističkom planskom pristupu, teritorija AP Vojvodine podeljena je na pet zona u odnosu na intenzitet ugroženosti životne sredine i definisane su zone i lokaliteti konfliktnih namena prostora. Cilj rada je da se ukaže na veliki potencijal ovog studijskog istraživanja u kontekstu izrade budućih planskih dokumenata na prostoru Pokrajine, kao i da ukaže na čestu neusklađenost planiranih namena i potrebu za boljim integrativnim načinima pristupanja prostoru.

Ključne reči: Prostorna diferencijacija životne sredine, zone konfliktnih namena

Implementation of Spatial Decisions from the Study of Spatial Differentiation of the Environment on the Territory of AP of Vojvodina in the Planing Documentation

PhD Tamara Zelenović Vasiljević, MSc Tanja Topo

Abstract

The Study of Spatial Differentiation of the Environment on the Territory of AP Vojvodina with the Identification of the Vulnerable Sites provided an unique overview of the entire territory of the Province in terms of environmental protection. Owing the holistic planning approach, in the Study, the territory of AP Vojvodina was divided into five zones relative to the intensity of environmental vilnerability, and also conflicted land use zones were identified. The aim of this paper is to show the great potential of this research Study in the context of the elaboration of future planning documents in the Province, as well as to point out the frequent incompatibility between planned purposes, and highlight the need for better and integrative approach to the examined area.

Key words: Spatial differentiation of the Environment, conflicted land use zones

Uvod

Prostornim planom Republike Srbije od 2010. do 2020. godine („Službeni glasnik RS“, br. 88/11; u daljem tekstu: PPRS) i Regionalnim prostornim planom AP Vojvodine („Službeni list APV“, br. 22/11; u daljem tekstu: RPP APV), a na osnovu prethodnog sagledavanja prostora Republike odnosno Pokrajine, sa aspekta postojećeg stanja kako prirodnih tako i antropogenih uslova, izvršena je aproksimativna procena stanja životne sredine sa prostornog stanovišta i preliminarna prostorna diferencijacija životne sredine u oba ova dokumenta. Imajući u vidu značaj sagledavanja prostora sa aspekta zaštite životne sredine za donosiocima odluka u procesu planiranja, odnosno izrade prostorno planske i urbanističke dokumentacije na teritoriji Pokrajine, kao i činjenicu da je kao strateški prioritet u Programu implementacije RPP APV definisana obaveza Identifikacije najugroženijih lokaliteta na teritoriji AP Vojvodine kroz izradu Studije područja ugrožene životne sredine u APV.

Cilj izrade ove Studije je bio da se sa prostornog aspekta sagledaju područja i lokaliteti degradirane životne sredine, zone negativnog uticaja i ugrožena područja kroz najsavremenije GIS alate, koji bi donosiocima odluka omogućili lakše sagledavanje prostora i brže donošenje odluka, imajući jasan uvid u pojedina područja gde postoje određeni konflikti u prostoru.

U definisanoj prostornoj diferencijaciji u RPP APV koja predstavlja polazni osnov za izradu Studije, istaknute su četiri osnovne kategorije područja i to:

1. Područja sa lokalitetima degradirane životne sredine;
2. Područja ugrožene životne sredine;
3. Područja kvalitetne životne sredine;
4. Područja veoma kvalitetne životne sredine.

Tokom 2010. godine Vlada RS usvojila Uredbu o utvrđivanju kriterijuma za određivanje statusa ugrožene životne sredine i prioriteta za sanaciju i remedijaciju („Službeni glasnik RS“, broj 22/2010), koja predstavlja jedan od osnova za izradu Studije. S tim u vezi, u prvoj fazi realizacije Studije, Zavod se obratio nadležnim jedinicama lokalnih samouprava za podatke koji proističu kao zakonska obaveza iz ove Uredbe. Ustanovljeno je da podaci nisu obrađeni ni prikupljeni, te ih nije moguće ni obraditi, odnosno nije moguće izvršiti vrednovanje prostora u cilju utvrđivanja statusa ugrožene životne sredine i identifikacije najugroženijih lokaliteta na teritoriji APV, a u potpunosti poštujući kriterijume utvrđene Uredbom.

Imajući u vidu da je strateški prioritet definisan, i da je prema Programu implementacije bilo neophodno pristupiti njegovoj realizaciji, te imajući u vidu činjenicu da Zavod i Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, građevinarstvo i zaštitu životne sredine raspolažu značajnim podacima koje je bilo moguće implementirati u ovu Studiju, kako prostornim tako i alfanumeričkim, utvrđeno je četiri faze izrade predmetne Studije:

1. Identifikacija postojećih zona negativnih uticaja i degradacionih punktova;
2. Sagledavanje i identifikacija oblasti visoke prirodne vrednosti i ostalih potencijalno ugroženih područja;
3. Sinteza prostornih podataka sa postojećim podacima o monitoringu parametara životne sredine;
4. Identifikacija konfliktnih područja na teritoriji AP Vojvodine i izrada mape prostorne diferencijace životne sredine sa identifikovanim najugroženijim lokalitetima na teritoriji AP Vojvodine.

Predmetna Studija predstavlja osnov za sve dalje strateške aktivnosti u prostoru, bilo da su u pitanju strateški planovi upravljanja određenim područjima ili izrada studijske, prostorno planske i urbanističke dokumentacije. Studija omogućava i daje jasan grafički prikaz ugroženih prostora na teritoriji Pokrajine na kojima treba intervenisati u narednom periodu i daje smernice da dalje uređenje i korišćenje identifikovanih područja, s posebnim akcentom na najugroženije lokalitete i konfliktne namene prostora, što će biti prikazano i u ovom radu.

Primenjeni metodološki pristup

U cilju utvrđivanja prostorne diferencijacije životne sredine i identifikacije U cilju utvrđivanja prostorne diferencijacije životne sredine i identifikacije najugroženijih lokaliteta na teritoriji AP Vojvodine u prvoj fazi izrade Studije sagledano je postojeće stanje životne sredine na teritoriji AP Vojvodine bazirano na

podacima o merenjima vršenim od strane Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine, Agencije za zaštitu životne sredine i finansiranim od strane Pokrajinskog sekretarijata za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine. Takođe dat je i prikaz sektorskih uticaja na oblast životne sredine, delimično na osnovu postojećih podataka iz Regionalnog prostornog plana AP Vojvodine i postojećih statističkih podataka, kao i svih dostupnih izveštaja o stanju životne sredine Agencije za zaštitu životne sredine (2009-21012), i publikacije Životna sredina u AP Vojvodini: Stanje-Izazovi-Perspektive (2011) i to indikatorskim pristupom na osnovu Pravilnika o Nacionalnoj listi indikatora zaštite životne sredine („Službeni glasnik RS“ br. 37/2011).

Ovakvim pristupom se osigurava praćenje efekata pojedinih primenjenih mera politike zaštite životne sredine čime se omogućava da zaštita životne sredine bude i institucionalno prisutna u procesu planiranja prostora, i ukazuje na značaj uključivanja zaštite životne sredine u druge sektorske politike.

Nakon utvrđenog postojećeg stanja pristupilo se narednim fazama izrade studije i to:

1. Identifikacija postojećih zona negativnih uticaja i degradacionih punktova

U ovoj fazi Studije identifikovane su postojeće zone negativnih uticaja i degradacioni punktovi na teritoriji Pokrajine, na osnovu podataka iz PP RS, RPP APV, i ostale prostorno planske i urbanističke dokumentacije, koji su prikupljeni u proteklom periodu, digitalizovani i integrisani u GIS bazu podataka. Podaci koji su prikazani kao zone negativnih uticaja odnose se na postojeća građevinska područja, zaštitne pojaseve javnih puteva i zaštitne pružne pojaseve, zaštitne pojaseve visokoaponskih dalekovoda, zaštitne pojaseve produktovoda, gasovoda, kao i nebranjena područja.

Za prikaz postojećih degradacionih punktova korišćeni su podaci o: eksploatacionim poljima nafte, gasa, gline, peska, šljunka, identifikovanim klizištima, deponijama jalovine i isplake, postojećim deponijama komunalnog otpada, regionalnim deponijama, neuređenim deponijama, bušotinama nafte i gasa i identifikovanim postrojenjima za prečišćavanje otpadnih voda i postrojenjima za pripremu pitke vode, kao i zonama negativnih uticaja oko postojećih SEVESO postrojenja (postrojenja u kojima se obavljaju aktivnosti u kojima je prisutna ili može biti prisutna opasna materija u jednakim ili većim količinama od propisanih), IPPC postrojenja (postrojenja koja podležu izdavanju integrisane dozvole) i drugih postrojenja koja mogu imati uticaja na životnu sredinu. Takođe su mapirani i prikazani lokaliteti kontaminiranih lokacija koji se nalaze u registru Ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine, Agencije za zaštitu životne sredine.

2. Sagledavanje i identifikacija oblasti visoke prirodne vrednosti i ostalih potencijalno ugroženih područja

U ovoj fazi izrade Studije, u cilju sagledavanja potencijalnih konfliktnih prostora, odnosno onih područja koja se mogu smatrati najutroženijim sa aspekta zaštite životne sredine, korišćenjem savremenih GIS alata i postojećih podataka iz GIS baza, identifikovana su područja visoke prirodne vrednosti, područja zaštićenih prirodnih dobara (nacionalnih (nacionalni park, parkovi prirode, predeli izuzetnih odlika i rezervati prirode) i međunarodnih (IBA- značajna međunarodna staništa ptica, IPA- značajna botanička staništa, PBA- značajna područja za dnevne leptire)), područja predviđena za zaštitu i područja regionalnih izvorišta vodosnabdevanja.

3. Sinteza prostornih podataka sa postojećim podacima o monitoringu parametara životne sredine

U cilju senzitivizacije procesa sagledavanja prostora Pokrajine, u jedinstvenu GIS bazu prostornih podataka integrisani su postojeći podaci o monitoringu medijuma (vazduh, voda i zemljište) na teritoriji APV kojima raspoložu Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine, Agencija za zaštitu životne sredine, Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine i jedinice lokalnih samouprava. Podaci se odnose na kvalitet vazduha, praćenje emisija u vazduh, praćenje kvaliteta površinskih i podzemnih voda, praćenje kvaliteta poljoprivrednog i nepoljoprivrednog zemljišta itd. Ovako integrisani podaci omogućili su detaljnije sagledavanje prostora i detaljniji prikaz najugroženijih područja na teritoriji Pokrajine.

4. Identifikacija konfliktnih područja na teritoriji AP Vojvodine i izrada mape prostorne diferencijacije životne sredine sa identifikovanim najugroženijim lokalitetima na teritoriji AP Vojvodine. Kao konačan proizvod Studije formirane su jedinstvene mape teritorije APV sa detaljnim prikazom prostorne diferencijacije životne sredine koja je definisana ključnim dokumentima, PPRS i RPP APV, i identifikovanim konfliktnim područjima, kao i najugroženijim lokalitetima na teritoriji Pokrajine. Ove sintezne mape omogućavaju donosiocima odluka i prostornim planerima da utvrde odgovarajuća pravila građenja i uređenja u predmetnim oblastima, i propišu odgovarajuće mere zaštite životne sredine, u skladu sa kapacitetom životne sredine predmetnih područja. Ovako formiran prikaz teritorija AP Vojvodine u saglasnosti je sa programom Implementacije RPP APV, koji predviđa kao strateški prioritet, identifikaciju najugroženijih lokaliteta na teritoriji APV.

Prilikom interpretacije podataka odnosno sagledavanja stanja na teritoriji AP Vojvodine a u kontekstu identifikacije postojećih zona negativnih uticaja i degradacionih punktova, teritorija Pokrajine je, u cilju bolje preglednosti grafičkih prikaza, podeljena u 7 administrativnih celina, odnosno oblasti: Sremska oblast, Južnobačka oblast; Zapadnobačka oblast; Severnobačka oblast; Severnobanatska oblast; Srednjobanatska oblast i Južnobanatska oblast.

Rezultati i diskusija

U trećoj pod fazi Studije izvršena je prostorna diferencijacija teritorije AP Vojvodine sa aspekta zaštite životne sredine u kojoj su predmetno diferencirana područja grupisana u osnovne četiri kategorije definisane Regionalnim prostornim planom AP Vojvodine i dodata je peta kategorija - Zone sa intenzivnim negativnim uticajima i najugroženijim lokalitetima na teritoriji AP Vojvodine (Slika 1):

1. *Zone sa intenzivnim negativnim uticajima i najugroženijim lokalitetima*

Zone negativnih uticaja I kategorije

Zone i lokaliteti konfliktnih namena prostora

2. *Područja sa lokalitetima degradirane životne sredine*

Zone negativnih uticaja II kategorije

Zone negativnih uticaja III kategorije

3. *Područja ugrožene životne sredine*

Zone negativnih uticaja IV kategorije

Zone negativnih uticaja V kategorije

4. *Područja kvalitetne životne sredine*

Zone ugroženosti IV kategorije

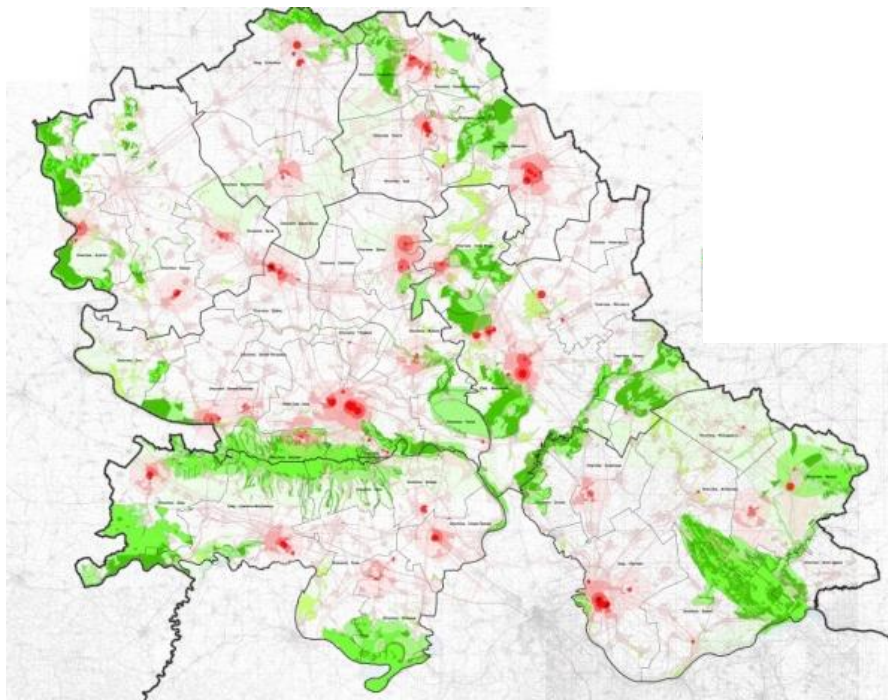
Zone ugroženosti V kategorije

5. *Područja veoma kvalitetne životne sredine*

Zone ugroženosti I kategorije

Zone ugroženosti II kategorije

Zone ugroženosti III kategorije.

Slika 1. Prostorna diferencijacija životne sredine teritorije AP Vojvodine

Poseban značaj Studije za dalja studijska istraživanja i izradu planske dokumentacije je činjenica da su u njoj prikazane i zone konfliktnih namena na teritoriji opštine (Slika 2). Ovi prostori su najčešće zastupljeni na delovima teritorije AP Vojvodine koji su evidentirani kao prostori regionalnih izvorišta vodosnabdevanja ili zaštićena područja, a na kojima se po trenutnoj nameni vrši eksploatacija mineralnih sirovina i resursa, što predstavlja značajan problem sa aspekta održivog razvoja i očuvanja ovih posebno vrednih delova prirode i resursa za buduće generacije. Za ove prostore, identifikovane u Studiji neophodno je prilikom izrade buduće prostorno planske i urbanističke dokumentacije propisati posebne mere zaštite životne sredine i pravila građenja i korišćenja kako bi se doprinelo njihovom očuvanju.

ЕМЕРАЛД ПОДРУЧЈЕ СЛАНО КОПОВО, ИБА СЛАНО КОПОВО, ИПА СЛАНО КОПОВО, РАМСАРСКО ПОДРУЧЈЕ СЛАНО КОПОВО, СРП СЛАНО КОПОВО, ПАШЊАЦИ, ПРИРОДНИ ТРАВНАТИ ПРЕДЕЛИ, ПОВРШИНЕ КОЈЕ СЕ НЕ НАВОДЊАВАЈУ

ГРАЂЕВИНСКО ПОДРУЧЈЕ НАСЕЉА БЕЧЕЈ, ИПЦ ПОСТРОЈЕЊЕ ПОЛЕТ АД НОВИ БЕЧЕЈ, ЗОНЕ НЕГАТИВНИХ УТИЦАЈА 0-500 , 500-2000 И 2000-5000М ИПЦ ПОСТРОЈЕЊА, ЗОНА НЕГАТИВНИХ УТИЦАЈА ОД 500М ОКО ПОСТОЈЕЋЕ ОПШТИНСКЕ ДЕПОНИЈЕ НОВИ БЕЧЕЈ

Slika 2. Primer zona konfliktnih namena na području opštine Novi Bečej

Diskusija

Životna sredina predstavlja specifični medijum u kojem se reflektuju sve prirodne i antropogene aktivnosti i njihove posledice. U tom smislu životna sredina se mora posmatrati u okviru šireg konteksta. Sagledavajući uticaje na životnu sredinu i zdravlje ljudi može se reći da je veliki broj faktora svakodnevnog života koji utiču na zdravlje, imajući u vidu postojeće zagađenje svih merijuma životne sredine koji posredno ili neposredno imaju uticaja na stanovništvo.

Veliki broj faktora utiče na nivo efikasnosti primene mera zaštite životne sredine. Stoga je u Studiji dat pregled postojećeg stanja životne sredine na osnovu raspoloživih podataka o monitoringu na teritoriji AP Vojvodine koji je vršen duži niz godina. Takođe, dat je prikaz sektorskih pritisaka na životnu sredinu u AP Vojvodini kako bi se adekvatno sagledale i identifikovale postojeće zone negativnih uticaja i degradirani lokaliteti na teritoriji Pokrajine.

Posebnu pažnju treba dati i postojećim i planiranim postrojenjima koja podležu izdavanju integrisane dozvole tzv. IPPC postrojenjima kao i SEVESO postrojenjima u kojima postoji opasnost od hemijskog udesa. Činjenica je da su ova postrojenja uvek locirana na građevinskom zemljištu, gotovo uvek u okvirima građevinskih područja gradova i naselja, ali isto tako je i činjenica da njihova egzistencija u značajnom meri može ugroziti lokalno stanivništvo ukoliko dođe do akcidentne situacije. Takođe, ono što je veoma važno je i to da se prilikom izdavanja građevinskih dozvola za nova postrojenja, moraju sagledati već postojeći negativni uticaj postojećih objekata na nekom lokalitetu i neposrednom okruženju, te propisati odgovarajuće mere zaštite ili odabrati novi lokalitet za novo postrojenje imajući u vidu ograničene kapacitete životne sredine na datom prostoru.

Literatura:

1. Studija prostorne diferencijacije na teritoriji AP Vojvodine sa identifikacijom najugroženijih lokaliteta, JP Zavod za urbanizam Vojvodine, 2013
2. Prostorni plan Republike Srbije od 2010. do 2020. godine, Službeni glasnik RS, br. 88/11
3. Regionalni prostorni plan AP Vojvodine, Službeni list APV, br. 22/11
4. Životna sredina u AP Vojvodini: Stanje-Izazovi-Perspektive (2011), Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine
5. Pravilnik o Nacionalnoj listi indikatora zaštite životne sredine, Službeni glasnik RS br 37/2011.